

**CONFERENTIE VAN HET EUROPEES GEZELSHAP VAN VROUWEN IN HET THEOLOGISCH
ONDERZOEK van 12 t/m 15 september 2019 aan de universiteit van Leuven**

Ongeveer 120 vrouwen met een baan in de academische wereld, in de geestelijke gezondheidszorg of in het pastoraat waren voor deze conferentie bijeen op de KU Leuven. Een vijftiental dames kwam uit Spanje en Portugal. Voor hen waren vertalingen uit het Spaans en Portugees nodig om het congres te kunnen volgen.

Er kwamen belangrijke thema's aan de orde. Zichtbaarheid en onzichtbaarheid van vrouwen en van bijzondere groepen, die vaak niet worden gezien.

De eerste dag werd er gesproken over mechanismen van macht en onderdrukking en hoe dat gerelateerd is aan *gender*-rollen en privileges. Er was een levendige interactie en participatie van de bijeengekomen vrouwen.

De tweede dag ging over politieke filosofie, racisme en *gender*. Er lag een specifieke focus op het Joodse perspectief. Er waren veel short papers ingeleverd van vrouwen met allerlei soorten achtergrond, nationaliteit, etniciteit en religies. In de middag was er in het nabijgelegen Afrika-museum een *seminar* over post-koloniaal denken.

Op de derde dag werd er met de moslim-zusters gesproken over hun perspectief op ras en racisme. Het proces van seksualisering, *gendering* en religiositeit, die onze sociale regimes van zichtbaarheid en onzichtbaarheid scheppen, kreeg de aandacht.

De vierde dag was gewijd aan christelijke theologie, zoekend naar kwesties die gerelateerd zijn aan wegen die regimes schiepen van zichtbaarheid en onzichtbaarheid door *gender* en verhalen over rassen.

Professor dr. Kristin De Troyer uit Salzburg, afkomstig uit Vlaanderen, die de conferentie organiseerde, schreef onder andere: "de conferentie kende wondermooie momenten aan krachtige rituelen, uitdagende lezingen, intense discussies en emoties".

Het bestuur van de R.K. L.J. Maria Stichting heeft financieel kunnen bijdragen aan deze conferentie, waarvoor prof. De Troyer haar diepe erkentelijkheid uitsprak.

**VERSLAG VAN PROFESSOR DR. MONIQUE VAN DIJK-GROENEBOER
vanuit het bestuur van de R.K. L.J. Maria Stichting**

Met veel plezier heb ik een deel van de conferentie bijgewoond van de Europese vereniging voor vrouwelijke theologen (ESWTR), die academisch onderzoek verrichten. Ik trof er 120 vrouwelijke academici, inclusief promovendi.

Uit Nederland waren het met name protestantse academici, een delegatie van zes vrouwen. Na deze bijeenkomst heb ik meteen vrouwelijke collega's en promovendi uit onze katholieke faculteit op de Europese vereniging gewezen en op 'de Nederlandse dagen' die er ieder jaar zijn waarin samen wordt gestudeerd en onderzoek besproken door vrouwelijke theologen.

Er was een bijzonder gastvrije sfeer, er was ruimte en aandacht voor iedereen en we kregen ook dank voor onze financiële steun aan dit congres. Thema's die aan de orde kwamen waren bijvoorbeeld het feit dat vrouwen minder geciteerd worden in artikelen dan mannen, de verschillen in beloning tussen mannen en vrouwen, en manieren waarop vrouwen elkaar, en uiteraard samen met mannen, kunnen *empoweren* en hun positie verbeteren. Het meer zichtbaar zijn speelt daarin een grote rol evenals de kansen benutten om het thema gelijkwaardigheid aan de orde te stellen waar het kan, zonder dat vanuit verdediging te doen. Er werden veel goede papers gepresenteerd vanuit de theologie op veel verschillende terreinen en ook het interreligieuze aspect van de vereniging kwam goed tot uiting. Hulde voor de organisatie van de KU Leuven, en mooi dat we aan dit initiatief hebben kunnen bijdragen vanuit de L.J. Maria Stichting.

REIN OF ONREIN: OVER DE POSITIE VAN VROUWEN IN DE LITURGIE door Marian Geurtsen

Mede dankzij de R.K. L.J. Maria Stichting ben ik al heel wat jaren geleden met promotie-onderzoek gestart. Op 1 oktober jl. mocht ik eindelijk het resultaat verdedigen aan de Universiteit van Tilburg. Een onderzoek naar onreinheid en seksualiteit en menstruatie in de vroege kerk: waarom heb ik me jarenlang in die oude theologen gestort? Eerder hebben feministisch theologen aan de orde gesteld dat de positie van vrouwen in de kerk samenhangt met de ideeën over onreinheid. Een menstruerende vrouw is onrein, is het idee. En daarom horen vrouwen niet rond het altaar. Maar als je

wilt weten of in de kerk vrouwen meer onrein zijn dan mannen, moet je onderzoeken of mannen ook onrein konden worden en welke consequenties daaraan voor hen verbonden waren. In Leviticus was die onreinheid namelijk niet verbonden met vrouwen, maar met vruchtbaarheid: alle lichamelijke genitale vloeïngen zijn onrein. Vandaar mijn onderzoeksvraag: wat is er gebeurd met het idee van onreinheid (dat uit het bijbelboek Leviticus stamt) voor mannen en voor vrouwen die wilden deelnemen aan de liturgie?

Voor de meeste vroege christenen was reinheid verbonden met de heilige Geest. Zo ook voor de exegeet Origenes van Alexandrië (188-254 na Christus) en bisschop Dionysius van Alexandrië (ca. 200-264 na Christus). Origenes meent dat een christen niet permanent rein en vervuld van de heilige Geest kan zijn. Reinheid is iets dat steeds onder druk staat omdat de mens een neiging heeft tot begeerte en onreinheid. Reinheid moet geoefend worden.

Voor Origenes is het duidelijk dat de mens alleen rein voor God mag staan. Als je bidt terwijl je onrein bent, heeft dat niet dezelfde waarde als wanneer je rein bent. En als je wilt deelnemen aan de liturgie, moet je zorgen dat je rein bent.

De theologie in de vroege kerk is nog volop in ontwikkeling, ook op dit gebied. De Didaskalia Apostolorum (ca. 250-300 na Christus) verdedigt te vuur en te zwaard dat mensen niet onrein worden door zoiets als fysieke vloeïngen: mannen niet en vrouwen ook niet. Onreinheid en reinheid zitten van binnen, zegt de auteur, wat dus anders is dan bij Origenes. Wie door de doop gereïngd is, is vervuld van de heilige Geest die rein is. Fysieke vloeïngen, van mannen en van vrouwen, doen daar niets aan af. Heel bijzonder is dat dit geschrift in discussie is met een groep christenen die juist aan de joodse gebruiken vasthielden: zij vonden dat je eerst moest baden nadat je seksuele gemeenschap had gehad. En wie zich niet gebaad had, kon niet deelnemen aan de liturgie. Onreinheid was voor hen niet verbonden met zonde. Het was maar een tijdelijke lichamelijke status. Maar wie onrein was, moest wel afstand houden van het heilige, dus van de liturgie.

De associatie van onreinheid met zonde is al ontstaan in de latere boeken van het Oude Testament, maar werd pas echt invloedrijk in het christendom. Voor Origenes en latere kerkvaders was seksualiteit verbonden met de zonde van Adam. De onreinheid van seksualiteit werd niet bepaald door het lichamelijke, de vruchtbaarheid, maar door de lust en de begeerte die eraan vooraf gaan. Die begeerte zit in het hart, van binnen. En begeerte is het begin van alle zonde en onreinheid. Niet toegeven aan de seksuele begeerte is een signaal van reinheid. Het lichaam werd een oefenplaats om te laten zien dat je goed was in zelfbeheersing. Zo werd lichamelijke reinheid een bewijs dat je ook geestelijk rein was. Vrouwen konden deze geestelijke reinheid niet bewijzen, want zij gingen toch wel door met bloeden. Daardoor bleven vrouwen paradoxaal genoeg onrein.

Mannen en vrouwen zijn dus beiden onderworpen aan onreinheid en hebben beiden de plicht om rein te zijn voor de liturgie. Maar voor mannen betekende deze plicht dat zij vooral hun seksuele leven reguleerde: op welke dagen mag je seks hebben en wanneer niet? Deze ideeën leven nog steeds voort in de celibaatsregels voor priesters. Vrouwen hebben veel minder invloed op hun onreinheid. Daarom heeft de onreinheid voor vrouwen veel meer invloed op haar deelname aan de liturgie. Volgens Dionysius moeten zij afzien van deelname aan de eucharistie als zij bloeden. In de orthodoxe kerk is deze regel tot op vandaag onbespreekbaar, maar ook in de rooms-katholieke kerk herkennen we nog altijd de huiver om vrouwen toe te laten in de altaarruimte.

Alleen een nieuwe doordenking van theologie van de seksualiteit en erkenning hoe onreinheid hierin meegespeeld heeft, zal hier openingen bieden voor zowel vrouwen als mannen.

Marian Geurtsen is zelfstandig ritueelspecialist, en promoveerde op 1 oktober aan de Universiteit van Tilburg. Het proefschrift getiteld 'Rein van ziel en lichaam. Vroegchristelijke discussies over reinheid van vrouwen en mannen en hun liturgische participatie' is te koop.

Bericht van de penningmeester

Waar de meeste stichtingen mee te maken hebben heeft de LJ Maria Stichting ook mee te maken. Op het 'belegd vermogen' is de rente welke we krijgen beperkt. We zijn dan ook nog steeds erg blij met de goede gevers, met grotere en kleinere bedragen, die het ons mogelijk maken om vrouwen die een theologiestudie willen volgen, te ondersteunen.

Toezending van de Nieuwsbrief

U kunt onze Nieuwsbrief ook per mail ontvangen. Wanneer u dit wilt, kunt u een mail sturen naar onderstaand mailadres van de R.K. L.J. Maria Stichting.

Secretariaat: Preludeweg 336, 2402 HM Alphen aan den Rijn
Telefoon: 0172 – 42 17 04
m.e.oudenes@casema.nl